

Jubilant Ciril Zupanc

V marcu 2000 je nam znani železnikarski rojak, upokojeni častnik, avtor številnih domoznanskih prispevkov, praznoval svoj 75. življenjski jubilej.

Rojen 29. marca 1925 v Železnikih kot prvorojenec očeta Štefana, sedlarja in tapetnika, in matere Marije, r. Okorn, prodajalke in gospodinje. Doraščal je v obdobju velike gospodarske krize in z njo povezanega splošnega pomanjkanja, v obdobju zavedanja slovenstva, dozoreval v času in pogojih, ki jih je vsiljevala druga svetovna vojna in povojna graditev porušene domovine. Vse to ga je gnetlo in oblikovalo v klenega, široko razgledanega, ustvarjalnega in zrelega človeka, raziskovalca in pisca.

Kot izredno nadarjen mladenič se je po še nedokončani osnovni šoli, ki jo je obiskoval v Železnikih, izobraževal na

klasični gimnaziji v Ljubljani, kjer je dokončal štiri razrede. S prihodom okupatorja in italijansko zasedbo Ljubljane je šolanje prekinil in se zaposlil pri gradbenem podjetju Madile. Konec leta 1942 se je vrnil v rodne Železnike in se v juniju 1943 priključil partizanom kot borec Selškega bataljona Gorenjskega odreda. Le mesec potem je bil dodeljen Gradnikovi brigadi, že meseca septembra pa Dolomitskemu odredu. Konec junija 1944 je bil premeščen k zalednim vojaškim oblastem 9. korpusa NOV, kjer je opravljal dolžnosti komisarja čete Komande mesta Kojsko, referenta personalnega oddelka Komande kobariškega vojnega področja, konec aprila 1945 pa je bil imenovan za političnega komisarja Komande mesta Bovec. Na tej dolžnosti je s činom poročnika dočakal konec vojne. Po koncu vojne je bil za kratek čas imenovan na dolžnost komisarja čete pri Komandi mesta Trzič (Monfalcone), po devinskem sporazumu v juniju 1945 pa na dolžnost političnega komisarja taborišča vojnih ujetnikov in vojaške bolnišnice v Ilirski Bistrici. Do leta 1950 je opravljal razne naloge pri Vipavskem vojnem področju, pri statističnem odseku v Postojni in Vojnem odseku v Tolminu. Od tam je zdaj že s činom kapetana odšel v pehotno oficirsko šolo v Sarajevu. V letih 1951–55 je bil na dolžnosti načelnika vojnega odseka v Ajdovščini in

Sežani in referenta v personalnem oddelku Štaba odreda JLA v coni A Svobodnega tržaškega ozemlja v Portorožu. Tu je dokončal tudi srednjo šolo. Delal je še v vojaških organih in vojaških odsekih tudi v Kopru in Novi Gorici. Izpopolnjeval se je na Višji vojaški akademiji v Beogradu in v letu 1958 pridobil izobrazbo višjega častnika in z njo čin pehotnega majorja. 1962 je napredoval v podpolkovnika in bil 1965 upokojen.

Tudi po upokojitvi je ostal zdaj že med svojimi Primorci. Danes kot upokojenec živi v Novi Gorici. Po upokojitvi se je ves posvetil publicistiki. Osnovna tematika, ki jo je Zupanc obdeloval in objavljaj, je vsekakor narodnoosvobodilni boj. Njegov osrednji članek na to temo je izšel v zborniku *Selška dolina* (leta 1973) pod naslovom *V boju za svobodo*. Ta zgoščeni prikaz je kasneje razčlenil in ga objavljaj v Loških razgledih po zaporedju:

Iz dnevnika *Lokačeve mame* (LR 1969), *Partizanski spomini po zapiskih Matevža iz Rudnega* (LR 1972), *Okupacija Selške doline* (LR 1975), *Osvobodilna fronta kot oblast v Selški dolini* (LR 1974), *Partizanske enote in borbe v Selški dolini 1941–1943* (LR 1975), *Partizanske enote in borbe v Selški dolini 1943–1945* (LR 1976), *Porušene Dražgoše* (LR 1977), *Pionirski odred Ratitovec v Železnikih* (LR 1978), *Četrti bataljon Gorenjskega odreda* (LR 1990), *Generalpodpolkovnik Karel Levičnik* (LR 1997), *Nekaj o borbah za severno mejo iz Selške doline* (LR 1976).

Tudi za krajevno zgodovino *Železnikov* nam je Zupanc doslej obdelal in objavil dokaj zanimivih 51 člankov.

Ob 500-letnici turških vpadov na slovensko ozemlje nam je v članku *Turški križ* (LR 1970) podrobno opisal poskus njihovega vpada v Selško dolino, ter odpor in zmago branilcev naših ljudi. Ob praznovanju 80-letnice *Gasilskega društva v Železnikih* nam je zbral podatke o njihovem delovanju in jih objavil v posebnem članku (LR 1978). V letih 1987 in 1988, v času obnavljanja krajevnih znamenj, kapelic v kraju, je zbral in obdelal podatke o njih nastanku, postavitvi in namenu. Del tega gradiva je bilo objavljajena v župnijskem glasilu *Občestvo*, del pa ga Zupanc hrani še neobjavljajena v rokopisu. Ob urejanju pokopališča v kraju leta 1990 je s svojim člankom (LR 1991) opisal dogodke, ki segajo daleč nazaj v leto. 1622. Nekaj o lipah v *Železnikih* nam je opisal v zanimivem članku, ki je bil objavljajen v krajevnem glasilu *Plavž*.

Železniki-Racovnik pa je bil njegov daljši članek objavljajen v LR 1997. Ko smo v letih 1989–90 obnavljajli in povečevali stavbo osnovne šole, je njena otvoritev sovpadala tudi s praznovanjem 175-letnice njenega obstoja. Zopet je bil on tisti, ki je odkril letnico njenega začetka, leto 1815. Za to priložnost je pripravil članek: *Ob 175-letnici šolstva v Železnikih*. Ta je bil objavljajen v šolskem glasilu *Naše poti*, za šolsko leto 91–92, in v krajevnem glasilu *Plavž*. Tudi to odkritje je dragocen prispevek k odkrivanju in ohranjanju krajevne zgodovine in tako iztrgan pozabi. Na področju šolstva je treba omeniti še eno njegovih odkritij, ki pa se nanaša na šolstvo na *Postojnskem*. Ena od osnovnih šol v *Postojni* nosi ime po dr. Antonu *Globočniku-Sorodolskem*, rojaku iz *Železnikov*. Da bi ga *Postojnčani* bolje spoznali, je napisal obširnejši življenjepis z dodatkom rodovnika družine *Globočnikov* iz *Železnikov*. Pri tem delu je odkril še eno dejstvo, da sta v določenem času na *Postojnskem* istočasno delovala dva brata *Globočnika*. Dr. Anton, ki je bil okrajni glavar, in brat *Janez*

(1815–1877), ki pa je bil župnik v Slavini, obenem pa tudi okrajni šolski nadzornik. To njegovo delo je objavljeno v reviji *Primorska srečanja* (1996, št. 188). Snovi za pisanje na krajevnem nivoju, pravi, je še dovolj. Ko smo se z njim pogovarjali o njegovem delu, zlasti o dogodkih iz NOB, pravi, da je še veliko tega, kar bi bilo treba iztrgati pozabi. Tako je po njegovem še zelo malo napisanega o razmerah in dogodkih v Bukovščici, pa na Križni gori in v Praprotnem, o vstajnikih, ki so prižigali plamen upora leta 1941. Obdelati bi bilo treba tudi delež vasi severno za Blegošem: Osojnik, Potok, Zala, Davča. Od jeseni 1943 pa do maja 1945 je bilo tu središče NOB na Gorenjskem. Tu so se zadrževali vsi pokrajinski in razni okrožni organi. Žal, pravi, mu zdravje ne dopušča, da bi se mogel lotiti tako zahtevne raziskovalne naloge.

Še ne dvajsetleten je bil pod silo takratnih vojnih razmer iztrgan iz domačega okolja in pahnjen preko takratne meje v boj med svobode željne Primorce. Takrat mladenič ni slutil, kako usoden bo zanj ta korak, kako drugačen bo izid od tedanjih mladostnih iluzij in načrtov za življenje. Primorski in njenim ljudem se je zapisal za ves preostanek življenja, zdaj že nad 50 let. Tudi njim se je razdajal, tudi njim je dal del samega sebe. Bil je in je še vedno dopisnik številnih njihovih časnikov in revij tako: *TV 15*, *Primorskih novic*, *Primorskega dnevnika* (Trst), *Goriških srečanj*, *Primorskih srečanj*.

Da ne bi preveč natančno navajali vsega, kar je objavil, naj omenimo le njegova večja, pomembnejša dela.

Planinski vestnik leta 1969 št. 5, 6 in 12 je objavil njegov zgodovinski članek o planinstvu Slovenskega Primorja in to v času treh obdobj: Avstro-Ogrske, Italije in nove Jugoslavije po letu 1945. V 12. številki tega lista je objavljen njegov uvodni članek: *Partizanski obiski pri očaku naših planin*. V njem je opisal tri vzpone partizanov na Triglav, avgusta 1942, maja 1944 in oktobra 1944.

Splošna bolnišnica dr. Franca Derganca v Novi Gorici je bila dograjena leta 1975. Ob tej priložnosti je izšel tudi jubilejni almanah te ustanove. Tudi v njem se pojavi Zupanc s svojim prispevkom o partizanski saniteti na Goriškem, s poudarkom na organizaciji sanitetne službe v enotah 9. korpusa NOV. Pri tem pa poudarja delež dr. Derganca, katerega ime nosi bolnišnica. Ob 30-letnici, leta 1975, je skupnost slovenskih občin izdala jubilejno knjigo *Prazniki slovenskih občin*. Tudi v njej je priobčen Zupančev sestavek: *9 september 1943 – začetek goriške fronte*, kar je podlaga novogoriškemu občinskemu prazniku.

Posebej zanimiv članek, objavljen v 7. številki *Goriških srečanj* (1967), je Zupančevo delo, ki ima zagotovo zgodovinsko težo. Pred dvajsetimi leti so se pričele priprave za gradnjo Nove Gorice (13. junija 1948), kar danes Nova Gorica praznuje kot svoj krajevni praznik. Leta 1978 je Založba Borec izdala zbornik *Vodnik po partizanskih poteh*. V njem so v okviru dotedanjih občin zbrani podatki o grobnicah in spomenikih NOB na Slovenskem. Za ta zbornik je Zupanc zbral podatke za devet primorskih občin: Ajdovščino, Ilirsko Bistrico, Koper, Novo Gorico, Piran, Postojno, Sežano in Tolmin.

Nekaj člankov z zgodovinsko tematiko je objavil v *Primorskem dnevniku* (Trst). V *Jadranskem koledarju*, ki ga izdaja ista časopisna hiša, pa sta objavljena dva njegova prispevka: *Ciklostilna tehnika Matajur* in *Partizanska bolnišnica na Srednjem*.

V drugem Tolminskem zborniku (1975) so objavljeni kar trije njegovi članki: Ferdo Kravanja – Peter Skalar, tigrovec in partizan iz Čezsoče pri Bovcu, Pomniki NOB v občini Tolmin in Naše planinstvo (zgodovina planinstva na Tolminskem in Bovškem).

V tretji knjigi Tolminskega zbornika (1997) je priobčil daljši zgodovinski članek: Na Bovškem maja in junija 1945. Leta 1974 je Goriški muzej pričel izdajati svoj zbornik Goriški letnik. V prvi številki tega zbornika je Zupanc prisoten kar z dvema člankoma: Milko Špacapan – Igor in Jože Lemut-Saša, Ta dva sta bila komisar in komandant I. primorskega partizanskega bataljona, ustanovljenega 15. avgusta 1942 nad Ozeljanom. Ob njunih življenjepisih so objavljeni tudi podatki o tedanjih razmerah na Vipavskem. V dvojni številki (25–26) Goriškega letnika, izdani za leti 1998–99, je objavljen njegov daljši članek Partizanska logistika na Primorskem.

V reviji Goriška srečanja, sedaj Primorska srečanja, pa je objavil kakih 10 življenjepisov zaslužnih primorskih rojakov.

Napisal je tudi nekaj samostojnih publikacij. Tudi te na tematiko NOB. Najpomembnejše med njimi so: Gradišče in Oševjek v NOB 1941–45 (1971), Praznik neke vasi – Prvačina ob 25-letnici priključitve (1972), Gasilsko društvo Nova Gorica–Solkan (1973), Kromberk – Loka (1974), Zapadnoprimesko okrožje (1974), Kanalski Kolovrat (1974), Zaščitni bataljon štaba 9. korpusa NOV (1985). Njegova bibliografija je bogata. Ponosni smo nanj. Naj mu ob življenjskem jubileju izrečemo frazo: Še tako naprej? To bi bilo neumestno, ne vredno spoštovanja in hvaležnosti do opravljenega dela. Nedostojno do njega in njegovih čustev, ki upravičeno trdijo: »Mar nisem dovolj storil za vas? Kaj še terjate od mene?« Razumljivo bomo veseli vsakega novega dela, ki bo prišlo izpod njegovega peresa. Prepričani smo, da bodo ob bistrosti duha, osebni marljivosti in potrebi, razgledanosti in predanosti stvari le-ta še sledila.

Življenjska pot mu vedno ni bila naklonjena. Med cvetjem je raslo tudi trnje. To ga je ranilo v globino srca. Ostal je sam, brez opore. Vendar naj mu bo pogled na uspešno življenjsko pot prijeten, naporu poplačani, težave pozabljene. Zadovoljstvo naj mu bo uteha in plačilo za opravljeno delo, za njegovo bogato zapuščino. Življenjska pot ga je vodila daleč od doma. Tam si je ustvaril nov dom. Tam je preživel dovršen del svojega življenja. Nikdar pa ni pozabil na svoj dom, na rodne Železnike. S pravo ljubeznijo zrelega moža se je vračal sem, s tem pa tudi med nas, njegove rojake. Z delom, ki ga je opravil za Železnike, si je postavil pomnik in se zapisal med pomembne in nepozabne meščane.

Hvaležni smo mu za njegov delež, ki ga je s svojim delom vgradil kot tvoren kamen v mozaik zgodovine našega kraja in ljudi. Zato naše čestitke iz vsega srca!